

DOMNIA REGELUI FERDINAND (1914 — 1927)*

IOAN SCURTU

Regele Ferdinand a urcat pe tron la 28 septembrie/11 octombrie 1914, succedându-i unchiului său Carol I. În acel moment, Ferdinand era — după cum aprecia Nicolae Iorga — „pentru cei mai mulți un necunoscut și un neținut în seamă, pentru câțiva o taină, aproape pentru nimeni o siguranță”¹. Regina Maria scria și ea că Ferdinand „era pentru poporul său o carte închisă, nimeni nu știa ce simțea”².

Principele Ferdinand fusese ținut de regele Carol I departe de treburile politice, singurul domeniu în care el s-a putut manifesta cu adevărat fiind cel militar, unde a parcurs toate gradele, de la sublocotenent la general de corp de armată. Se știa că avea o bună cultură generală, vorbea cinci limbi străine, era pasionat de botanică. Ferdinand avea însă un defect fundamental pentru un conducător politic : timiditatea. O timiditate organică, accentuată de campania dusă împotriva sa de presa antimonarhică și republicană, care-l „gratulasă” cu expresii ca : „urecheatul”, „chi-bițul”, „moș Teacă”. I. G. Duca nota : „Principele Ferdinand era de o timiditate bolnăvicioasă. În public, sau cu persoane pe care nu le cunoștea bine, nu spunea un cuvânt. Mai mult, încerca să vorbească, și pe urmă, cuprins de fireasca lui sfială, abia îngăima câteva cuvinte fără rost sau fără interes. Spectacolul era penibil”³.

În momentul urcării lui Ferdinand pe tron situația Europei și a României erau deosebit de dificile : la 15/28 iulie 1914 se declanșase primul război mondial prin atacarea Serbiei de către Austro-Ungaria ; întrunit la Sinaia în ziua de 21 iulie/5 august, Consiliul de Coroană a hotărât — împotriva voinței regelui Carol I — ca România să-și proclame neutralitatea. La 27 septembrie/10 octombrie, Carol I a încetat din viață. În acest context, poziția noului rege avea o importanță deosebită, putând influența destinul istoric al României. Într-un scurt discurs, rostit cu prilejul urcării sale pe tron, Ferdinand a dat asigurări că va fi „un bun român”⁴, ceea ce în împrejurările de atunci însemna că nu se va opune sentimentelor gene-

* Acest studiu a fost elaborat pe baza lucrărilor : Ioan Scurtu, *Contribuții privind viața politică din România. Evoluția formei de guvernământ în istoria modernă și contemporană*, București, Edit. Științifică și Enciclopedică, 1988 ; Ioan Scurtu, *Monarhia în România. 1866-1947*, București, Edit. Danubius, 1991.

¹ N. Iorga, *Istoria românilor*, vol. X, București, 1939, p. 352.

² Regina Maria, *Povestea vieții mele*, vol. II, București, Edit. Eminescu, 1991, p. 33.

³ I. G. Duca, *Memorii*, vol. I, Ediție și schiță biografică de Stelian Neagoe, București, Edit. Expres, 1992, p. 135.

⁴ *Cuvântări de Ferdinand I regele României 1889-1922*, București, 1922, p. 6.

rale ale poporului său, care dorea eliberarea teritoriilor naționale aflate sub dominație străină.

Odată cu începutul domniei lui Ferdinand, viața la Curtea Regală s-a schimbat considerabil. Atmosfera sobră, rigidă, distantă din timpul lui Carol I a devenit destinsă și comunicativă. S-a modificat și maniera de exercitare a prerogativelor regale. Spre deosebire de Carol I, care nu îngăduise soției sale Elisabeta să se amestece în treburile politice, Ferdinand a acceptat ca regina Maria să joace un rol politic activ. Aceasta a devenit foarte curînd o personalitate politică de primă mărime, influențînd evoluția generală a țării. Prin regina Maria, gruparea filoantantistă s-a înărit considerabil, ea pledînd pentru intrarea României în război în vederea eliberării Transilvaniei și Bucovinei.

Ferdinand a permis constituirea unei „camarile regale“, alcătuită din oameni fără o responsabilitate politică anume în sistemul constituțional existent, dar care deveniseră sfătuitoarii suveranului, influențînd adesea deciziile acestuia. În fruntea camarilei se afla principele Barbu Stirbey, administratorul domeniilor Coroanei și favoritul reginei Maria.

Funcția de președinte al Consiliului de Miniștri era ocupată, încă din ianuarie 1914, de Ion I.C.Brătianu, liderul Partidului Național-Liberal, om cu o vastă experiență politică, de o mare tenacitate și un desăvîrit patriot. Regele Ferdinand avea o părere foarte bună despre Brătianu, pe care-l considera „zodia bună a României“, astfel că l-a socotit nu numai primul său sfetnic, dar și omul de care-și putea lega toate speranțele. În fond, regele Ferdinand — lipsit de ambiții — a acceptat în mod tacit dominația politică a lui Ion I.C.Brătianu.

Anii neutralității (1914-1916) au marcat o perioadă de mari frămîntări interne, în legătură cu atitudinea României față de taberele aflate în război. Unii cereau intrarea în luptă alături de Antantă, alții de Puterile Centrale, alții se pronunțau pentru menținerea neutralității. În acest context, fiecare tabără urmărea să-l cîștige de partea sa pe rege. Acesta avea sentimente de simpatie față de Germania, țara în care s-a născut, iar ca fost militar german, era convins de superioritatea Reichului. Pe de altă parte, el trebuia să țină seama de sentimentele generale ale poporului român, care înclinau spre Antantă. Regele a avut curajul să se înfrîngă pe sine (ca german) și să se indentifice cu interesele României. Cu acordul său, la 4/17 august 1916, Ion I.C.Brătianu a semnat convenția politică și convenția militară cu Antanta, în baza căreia România se angaja să intre în război alături de aceasta, în schimbul recunoașterii legitimității unirii Transilvaniei și Bucovinei cu patria mamă.

La Consiliul de Coroană din 14/27 august, regele s-a pronunțat pentru intrarea României în război alături de Antantă. Răspunzînd lui P.P. Carp, care s-a opus deciziei și i-a amintit că este un Hohenzollern, Ferdinand a replicat : „Domnule Carp, știu foarte bine că sînt un Hohenzollern, eu era nevoie să mi-o amîntești dumneata. Dacă interesele patriei de oriunde ar corespunde cu cele ale României nu aș ezita să adopt opiniile dumneavoastră ; această soluție ar fi cea mai ușoară pentru mine !.../ A trebuit să impun inimii mele tăcerea ; asta n-a fost ușor ; cu sufletul torturat am luat hotărîrea de a-mi face datoria față de poporul ale cărui destine

le conduc. Cu durere, dar cu convingerea că decizia din aceste zile este singura care concordă cu destinul țării mele, România“⁵.

În „Proclamația către țară“, semnată de Ferdinand, se aprecia: „Înaintașii noștri au reușit să întemeieze statul român prin Unirea Principatelor, prin Războiul Independenței, prin munca lor neobosită pentru renașterea națională. Astăzi ne este dat nouă să întregim opera lor, închinându-ne pentru totdeauna ceea ce Mihai Viteazul a înfăptuit numai pentru o clipă: Unirea românilor de pe cele două părți ale Carpaților“⁶.

Conform Constituției, regele era „capul puterii armate“, astfel că în timpul războiului Ferdinand I s-a implicat direct în elaborarea și realizarea planurilor militare. La început, armata română a obținut importante victorii pe frontul din Transilvania, dar, în scurt timp, copleșită de forța numerică și înzestrarea tehnică a inamicului, a trebuit să se retragă în Moldova.

La 12/25 noiembrie 1916, regele a părăsit Bucureștiul, plecând la Iași care a devenit capitala vremelnică a României. A urmat o perioadă grea pentru poporul român, inclusiv pentru monarhie. În teritoriul ocupat, autoritățile germane susțineau că „oficial regatul României nu mai există, iar unii lideri politici români (în frunte cu P.P.Carp și C.Stere) se pronunțau pentru detronarea regelui Ferdinand⁷. Revoluția din Rusia, din februarie 1917, a dus la înlăturarea țarismului, iar armata rusă din Moldova a început să dea semne de insubordonare, unii politicieni bolșevici plănuiind chiar o lovitură de stat „prin care regele și familia regală să fie prinși și duși în Rusia pentru a avea o soartă asemenea cu a dinastiei rusești“. În acest context, regele Ferdinand a decis să se adreseze direct ostașilor făcând cunoscută, prin declarația din 23 martie/5 aprilie 1917, hotărîrea sa de a susține reforma agrară și cea electorală.

Problema înfăptuirii celor două reforme fusese adusă în discuție de Ion I.C.Brătianu în 1913, apoi în 1914 au avut loc alegeri pentru Adunarea Constituantă, dar discuțiile au fost sistate ca urmare a declanșării războiului. După declarația regelui din martie 1917, parlamentul a reluat dezbaterile asupra reformelor, hotărînd, în iulie, modificarea Constituției pentru ca acestea să poată fi realizate.

Preocuparea centrală în anul 1917 a fost cea privind reluarea ostilităților armate. Regele, în calitate de comandant suprem al trupelor româno-ruse de pe frontul din Moldova, a aprobat planurile militare, a susținut reorganizarea armatei române și înzestrarea ei cu tehnica de luptă necesară. În vara anului 1917, ostașii români au obținut strălucitele victorii de la Mărăști, Mărășești și Oituz, dejucînd astfel obiectivul Puterilor Centrale de a lichida statul român independent. În ordinul de zi adresat armatei la 12/25 august, regele Ferdinand spunea: „Cu mi-

⁵ C. Gane, P. P. Carp și rolul său în istoria politică a țării vol. II, București, 1922, p.541-542.

⁶ „Viitorul“, nr. 3059 din 16/29 august 1916.

⁷ Vezi, Alexandru Marghiloman, *Note politice*, vol. II, București, 1927, p. 337-383, 494, 495, 508, 539, 544, 552.

⁸ N. Iorga, *op. cit.*, p. 383.

rie mă uit la voi și vă aduc mulțumirile mele călduroase și recunoștința mea ofițerilor și trupe care v-ați purtat atât de bravi”⁹.

Retragerea Rusiei din război, ca urmare a revoluției din octombrie 1917, a pus România într-o situație extrem de dificilă, țara noastră fiind evită să meargă pe calea păcii separate. La 26 noiembrie/9 decembrie semnat armistițiul de la Focșani, iar la 24 aprilie/7 mai pacea de la București. Negocierea păcii s-a făcut în condiții extrem de dificile, deoarece reprezentanții Puterilor Centrale au condiționat purtarea discuțiilor de înlăturarea de pe tron a regelui Ferdinand, idee susținută și de mulți fruntași politici români aflați în teritoriul ocupat. Până la urmă — ca urmare a stăruințelor lui Alexandru Averescu și a lui Alexandru Marhiloman — delegații Germaniei și Austro-Ungariei au acceptat să nu mai ridice problema dinastiei române, dar condițiile de pace au fost deosebit de grele. Regele Ferdinand a evitat să ratifice pacea de la București, astfel că aceasta, conform Constituției României, nu a avut putere legală.

Anul 1918 a intrat în istoria românilor prin hotărârile adoptate la Iași, Cernăuți și Alba Iulia, privind unirea Basarabiei, Bucovinei și Transilvaniei cu România. La 30 martie/12 aprilie 1918, Ferdinand a trimis la Iași actul Unirii Basarabiei cu patria-mamă, care a fost apoi ratificat prin decret regal. În ziua de 15/28 noiembrie s-a prezentat la Iași delegația Bucovinei pentru a înmîna regelui actul Unirii adoptat la Cernăuți. Era chiar ziua în care suveranul, împreună cu membrii guvernului, a pornit spre București, unde a ajuns la 18 noiembrie/1 decembrie. Cu acest prilej regele a primit din partea generalului Eremia Grigorescu, ministrul de război, cartea de mareșal al României. Două săptămîni mai târziu, la 1/14 decembrie, lui Ferdinand I i s-a înmînat Rezoluția de la Alba Iulia, care consemna Unirea Transilvaniei cu România. În discursul ținut cu acel prilej, regele a spus : „După Basarabia, după Bucovina, mai pusea o piatră din cele mai scumpe : Ardealul cu ținuturile din Ungaria locuite de români. Azi ne-ați adus și această ultimă piatră a clădirii, care încoronază marea operă de Unire”¹⁰. Prin decretul regal din 11/24 decembrie a fost ratificată unirea Transilvaniei, iar prin cel din 18/31 decembrie unirea Bucovinei.

România a devenit un stat național unitar, prin lupta tenace și îndelungată, presărată cu multe jertfe a întregului popor. Un merit în realizarea acestui ideal o are generația Unirii, în rîndul căreia, la loc de onoare, s-a situat regele Ferdinand. Trăind o stare euforică, regina Maria s-a adresat în acele zile de decembrie 1918 : „Spune-mi Nando, îți dai seama că ai devenit un om mare ? Realizezi pe deplin în imaginația ta ce reprezintă de acum încolo în istoria acestui popor ?”¹¹. Ferdinand însă nu se socotea un om „mare”, un „erou”, ci un fericit al soartei, deoarece „așa vrut Dumnezeu”, ca el să devină regele tuturor românilor.

Înfăptuirea Unirii nu a fost un act ușor, iar apărarea ei a necesitat o sacrificii. Deoarece trupele maghiare refuzau să părăsească teritoriul Transilvaniei, recurgînd la atacuri și provocări, a fost nevoie de o acțiune

⁹ *Cuvîntări de Ferdinand I...*, p. 112-113.

¹⁰ *Ibidem*, p. 177-178.

¹¹ I. G. Duca, *Amintiri politice*, vol. III, München, 1981, p. 146.

energică. Regele Ferdinand a asistat la momentul trecerii Tisei de către armata română, care la 4 august 1919 a ocupat Budapesta.¹²

Frământările sociale și politice care au cuprins Europa la sfârșitul primului război mondial nu au ocolit România. Faptul că în mai multe state monarhia s-a prăbușit, iar Austria, Ungaria, Polonia, Cehoslovacia, Germania, Turcia, Rusia au devenit republici a exercitat o influență asupra unei părți a populației României. Documentele vremii consemnează faptul că la manifestațiile organizate de Partidul Socialist era criticată monarhia și se cerea un regim republican. La 13/26 decembrie 1918 manifestații aveau pancarte pe care era scris: „Jos regele !, „Trăiască Republica Socialistă“. Acțiunea a fost înăbușită prin intervenția armatei, comandată de generalul Mărgineanu, care avea să mărturisească: „S-au scris multe despre «măcelul de la 13 decembrie». Am primit chiar și unele reproșuri... Dar marea mea satisfacție e că am fost felicitat și sărutat pe ambii obraji de regele Ferdinand“¹³. Pentru a curma manifestațiile antimonarhice și republicane, Ministerul de Interne a decis ca toți cei ce se făceau vinovați de acest delict să fie arestați și trimiși în judecată Curții Marțiale.

Acțiunile antimonarhice din țara noastră nu au avut o amploare semnificativă, comparativ cu alte state europene, deoarece în timpul războiului și după aceea regele Ferdinand s-a identificat cu interesele generale, naționale ale poporului român. Semnificativă a fost primirea sărbătorească, plină de simpatie, făcută, lui și reginei Maria, în Transilvania, Bucovina și Basarabia pe care le-a vizitat în 1919-1920.

Făurirea statului național unitar român, legiferarea reformei agrare și a celei electorale au imprimat istoriei României un ritm nou de evoluție. Viața politică a devenit mai complexă, rotativa guvernamentală, care funcționase timp de șase decenii, s-a prăbușit, un suflu democratic a cuprins întreaga societate. În acest context, rolul regelui Ferdinand a fost semnificativ.

Spre deosebire de înaintașul său Carol I, care a știut să acționeze cu energie și intransigență, să impună sistemul rotativei guvernamentale, asigurând stabilitatea vieții politice, Ferdinand nu a avut aceeași tărie, s-a lăsat mereu influențat de Ion I. C. Brătianu, de regina Maria și de Barbu Știrbey, neputînd să-și exercite o prerogativă constituțională esențială: aceea de a fi factor de echilibru și de mediere între forțele politice.

Prin această poziție, regele Ferdinand a influențat negativ funcționarea regimului democratic, parlamentar-constituțional. Urmînd sugestiile lui Ion I. C. Brătianu, regele a abuzat de dreptul de dizolvare a corpurilor legiuitoare, a demis guverne după numai câteva luni sau chiar săptămîni de la constituire, ceea ce a contribuit la bulversarea vieții politice și la sporirea tensiunii în raporturile dintre partide și liderii politici. El a dizolvat parlamentul în 1918, 1920, 1927 fără a fi existat un conflict între guvern și puterea legislativă, care să impună intervenția suveranului, depășindu-și astfel prerogativele stabilite prin constituție.

¹² Arh. Ist. Centr., fond Casa Regală. Principele Carol, dos. 2/1919, f. 213.

¹³ „Ordinea“, nr. 4 din 14 decembrie 1928.

La rîndul lor, partidele din opoziție nu au ezitat să adopte atitudini de frondă față de monarh, cu consecințe negative pentru imaginea României în lume. Astfel, în ianuarie 1922, nemulțumiți de faptul că regele chemase la putere pe liberali, liderii partidelor din opoziție au refuzat să participe la botezul principelui Mihai, deoarece coroana devenise „vasală Brătienilor”¹⁴. În octombrie 1922, conducătorii principalelor partide din opoziție — Național și Țărănesc — au refuzat să ia parte la festivitățile încoronării regelui Ferdinand la Alba Iulia, afirmînd că acestea erau reduse „la rolul unei simple demonstrații de partid”¹⁵. Ei nu au înțeles că încoronarea din 15 octombrie 1922 reprezenta un moment important nu numai din istoria monarhiei, dar și a poporului român. În fond, acest act avea semnificația confirmării Marii Uniri din 1918, Ferdinand fiind încoronat ca rege al tuturor românilor.

După festivitățile încoronării, guvernul liberal a adus în dezbateră corpurilor legiuitoare proiectul noii Constituții. Partidele din opoziție au făcut tot ce le-a stat în putință pentru a împiedica adoptarea acestuia, recurgînd la manifestații de stradă, perturbarea ședințelor parlamentului, adresarea celor mai deșănțate cuvinte la adresa lui Brătianu. În fața acestei situații, regele Ferdinand a declarat că „trebuie să se facă Constituția” și a ținut să precizeze că „cu scandal de stradă nu se vine la putere”¹⁶.

Constituția adoptată în martie 1923 prevedea că România era un „stat național, unitar și indivizibil”, proclama drepturile și libertățile cetățenești, modul de funcționare a statului român. Prerogativele monarhului rămîneau cele stabilite de legea fundamentală din 1866, cu modificările din 1881. A fost menținută prevederea că erau socotite delictе, care se judecau de tribunale ordinare, atacurile „împotriva suveranilor țării, principelui moștenitor, membrilor familiei regale și dinastiei”¹⁷. În spiritul și în litera ei, Constituția din 1923 a fost printre cele mai avansate din Europa acelei perioade. Totuși, liderii Partidului Național și ai Partidului Țărănesc au protestat cu vehemență împotriva noii legi fundamentale, au adresat regelui un „ultim apel” prin care-l somau să „nu-și pună semnătura pe Constituția liberală”, pe care ei o considerau „o emanație a concepției abolutiste a puterii executive”, declarînd-o „fără putere de lege și de drept nulă”¹⁸.

În calitate de rege constituțional, Ferdinand I a promulgat legile inițiate de guvern și adoptate de parlament, între care cea agrară (1921), pentru organizarea administrativă (1925), electorală (1926), pentru înființarea Camerelor de muncă (1927), care au avut un rol important în dezvoltarea României după Marea Unire din 1918.

Regele Ferdinand s-a implicat și în problematica internațională; a făcut vizite de stat în Franța, Marea Britanie, Polonia, Iugoslavia, Elveția,

¹⁴ N. Iorga, *Memorii*, vol. II, p. 262.

¹⁵ „Aurora”, nr. 274 din 23 septembrie 1922.

¹⁶ Alexandru Marghiloman, *Note politice*, vol. V, p. 199.

¹⁷ „Monitorul oficial”, nr. 282 din 29 martie 1923.

¹⁸ „Dezbaterile Senatului”, nr. 52, ședința din 27 martie 1923, p. 828.

la sediul Societății Națiunilor. El a dus mesajul de pace și prietenie al poporului român, hotărîrea sa de a-și apăra granițele consfințite prin tratatele de pace.

O problemă delicată cu care a fost confruntat regele Ferdinand a fost criza dinastică, generată de atitudinea principelui Carol. Acesta renunțase pentru prima dată la prerogativele sale de moștenitor al tronului în timpul războiului, la 31 august/13 septembrie 1918, cînd a părăsit unitatea militară pe care o comanda și a trecut în teritoriul inamic, la Odesa (ocupată de trupele germane), unde s-a căsătorit cu Joana Maria Valentina (Zizi) Lambrino. După un scurt „arest” la mănăstirea Horaița (Neamț), Carol a acceptat la 29 octombrie/11 noiembrie să revină asupra deciziei sale.

La 1 august 1919, principele a renunțat pentru a doua oară la calitatea de moștenitor al tronului, iar la 20 februarie 1920 a revenit asupra renunțării. În ziua de 10 martie 1921 s-a căsătorit cu principesa Elena, fiica regelui Constantin al Greciei; la 23 octombrie același an s-a născut principele Mihai.

În ziua de 12 decembrie 1925, Carol a renunțat pentru a treia oară la prerogativele sale, rămînînd în străinătate cu Elena Lupescu; această declarație a fost reconfirmată la 28 decembrie, printr-o scrisoare înmînată ministrului Casei Regale.

În fața acestei atitudini repetate, regele Ferdinand a convocat Consiliul de Coroană pentru ziua de 30 decembrie 1925. Cu acel prilej, regele a declarat că prințul Carol este „o creangă putredă în dinastie, pe care trebuie să o tai pentru a salva coroana”¹⁹. După discuții contradictorii, Consiliul a acceptat punctul de vedere expus de rege.

Adunarea Națională Constituantă, întrunită la 4 ianuarie 1926, a decis: acceptarea renunțării lui Carol, proclamarea principelui Mihai ca moștenitor al tronului, instituirea unei Regente (alcătuită din principele Nicolae, patriarhul Miron Cristea și Gheorghe Buzdugan) care să exercite prerogativele monarhului în eventualitatea că Mihai ar ajunge rege înainte de vîrsta majoratului (18 ani). La vremea respectivă, actul de la 4 ianuarie 1926 a fost receptat ca exprimînd voința lui Ion I. C. Brătianu impusă regelui Ferdinand. Nicolae Iorga scria: „Acum nu mai erau doi stăpîni în România, ci unul singur: Ion Brătianu. Dinastia de Argeș biruise cu totul pe cea de Sigmaringen”²⁰.

Puternic marcat de boala care-l măcina (cancer la intestine), regele Ferdinand s-a străduit să-i convingă pe liderii principalelor partide politice să participe la realizarea unui guvern de uniune națională, care să ducă la detensionarea vieții politice din România. Eforturile lui s-au dovedit zadarnice în fața intransigenței Partidului Național-Țărănesc (creat în octombrie 1926, prin fuziunea Partidului Național cu Partidul Țărănesc). Astfel că, pînă la sfîrșitul domniei sale, regele a trebuit să se

¹⁹ Armand Călinescu, *Însemnări politice*. Ediție îngrijită și prefăcută de Al. Gh. Savu, București, Edit. Humanitas, 1990, p. 54.

²⁰ N. Iorga, *O viață de om. Așa cum a fost*. Ediție îngrijită de Valeriu și Sanda Răpeanu, București, Edit. Minerva, 1972, p. 625.

sprijine numai pe Partidul Național-Liberal. În cei 13 ani de domnie, regele l-a avut ca șef de guvern pe Ion I. C. Brătianu timp de circa nouă ani, ceea ce arată limpede orientarea sa politică. Dacă meritul principal al unui conducător politic este acela de a ști să-și aleagă colaboratorii, atunci — fără îndoială — regele Ferdinand a avut această calitate, pentru că Ion I. C. Brătianu a fost una dintre cele mai ilustre personalități ale istoriei României, cu merite excepționale în făurirea statului național unitar român, promovarea unor reforme democratice, crearea cadrului pentru dezvoltarea țării după Marea Unire din 1918.

Ferdinand era un om religios. Faptul că a trebuit — conform Constituției României — să-și boteze copiii în rit ortodox a dus la excomunicarea sa de către papă, ceea ce l-a afectat profund. Simțindu-și sfârșitul aproape, el a stăruit să se realizeze Concordatul cu Vaticanul, care a fost semnat la 10 mai 1927. Acest act a provocat vii dispute politice și religioase, dar Ferdinand era mulțumit, deoarece era eliberat de anatema papală.

Regele a murit — potrivit comunicatului oficial — la 20 iulie 1927, dar mai multe surse indică data 18 iulie ; știrea a fost tănuțită pentru a nu se ivi complicații din lipsa unui parlament legalmente constituit. A fost înmormântat în biserica mănăstirii Curtea de Argeș, alături de înaintașul său Carol I. Pe lespede de marmură albă au fost gravate cuvintele : „Aici odihnește robul lui Dumnezeu Ferdinand I regele României născut la 24 august 1865 la Sigmaringen, răposat la 20 iulie 1927 la castelul Pelișor. Luând cîrma țării la 11 octombrie 1914 a tras sabia la 15 august 1916 pentru dezrobirea românilor de peste vechile hotare, înfăptuind întregirea neamului și încoronîndu-se la 15 octombrie 1922 la Alba Iulia ca primul rege al tuturor românilor“²¹.

Domnia regelui Ferdinand și-a pus amprenta pe 13 ani din istoria României ; o perioadă frămîntată și bogată în evenimente : neutralitatea, războiul, Marea Unire, reformele, luptele politice, intoleranța, criza dinastică. Nu a fost un conducător strălucit, dar s-a remarcat ca un om devotat poporului în fruntea căruia s-a aflat, ca un om al datoriei, pînă la sacrificarea sentimentelor și opțiunilor personale. A urcat pe tronul unei țări mici și a murit ca rege al României Mari. La o judecată obiectivă a istoriei, regele Ferdinand apare ca un om căruia soarta i-a purtat noroc, iar acest fapt s-a răsfrînt pozitiv asupra României.

²¹ Armand Călinescu, *op. cit.*, p. 70